

OSMANLI'NIN BATI'DAKİ GÖZÜ BABİÂLİ TERCÜME ODASI KİTAP TANITIMI-DEĞERLENDİRME

Sezai BALCI, *Babiâli Tercüme Odası*, İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2013, s., 460, ISBN: 978-605-4326-83-9.

HAKAN PEKDEMİR*

KİTAP İNCELEMESİ

Geliş Tarihi: 26.10.2021

Kabul Tarihi: 09.12.2021

Atıf Bilgisi: Pekdemir, H. (2021). Osmanlı'nın Batı'daki Gözü Babiâli Tercüme Odası, *Kitap Tanıtımı-Değerlendirme*. HARS AKADEMİ, 4 (8), 721-725.

Babiâli Tercüme Odası, Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerden gelen belgelerin Osmanlı Türkçesi'ne aktarılmasını sağlayan bir kurumdur. Bunun yanı sıra Tercüme Odası devletin gençlerine yabancı dil eğitimi veren de bir kurumdur. Yabancı dil öğrenen bu gençler Avrupa'ya gönderilerek

ülke adına diplomatik ilişkiler yürütür. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar varlığını sürdüren kurum, ülkenin iç ve dış siyasette kendini kanıtlamasında önemli bir görev üstlenir.

Bu çalışmada Sezai Balcı tarafından hazırlanan "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Babiâli Tercüme Odası" başlıklı doktora tezinin yeniden gözden geçirilip yeni belgelerle genişletilmiş hali olan "Babiâli Tercüme Odası" isimli kitap incelenecektir.

* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, Giresun. hakanpekdemir5@gmail.com / ORCID: 0000-0001-9548-8106.

Kitap, 13,5 x 21 cm ebatlarındadır ve 460 sayfadan oluşur. Aralık 2013'te Libra Kitapçılık ve Yayıncılık tarafından basılır. Sarı renkteki ön kapakta Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış bir metin, Reisülküttap yani Hariciye Nazırı'nın çalışma ortamını gösteren fotoğraf, yazarın ve kitabın adı bulunur. Arka kapak ise bordo bir zemin üzerinde çalışma hakkında iki paragraftan oluşan kısa bir bilgilendirme yazısı bulunur. Kitap, "Özgeçmiş", "İçindekiler", "Kısaltmalar", "Ön söz", "Konu ve Kaynaklar", "Giriş", "Sonuç ve Değerlendirme", "Kaynakça", "Ekler", "Resimler" ve "Dizin" başlıkları dışında beş ana bölümden oluşmaktadır.

Yazar, Ön Söz' de Babiâli Tercüme Odasının dönemin hangi şartları altında kurulduğuna "*Osmanlı'nın zamanla askeri gücünü yitirmesi ve artık topraklarını ordusu marifetiyle koruyamaması sonucunda devrin şartlarına göre yetişmiş Hariciye kadrosuna olan ihtiyacı daha da artmıştır. Ancak devlet için çok gerekli olan yeni kuşak Müslüman Türk memur kadrosu nasıl yetiştirilecektir? Babiâli Tercüme Odası böyle bir endişe ile Rum isyanının başladığı günlerde 1821 ilkbaharında kurulmuştur*" (Balcı 2013: 17) ifadeleriyle anlatır. Sonrasında çalışmanın nasıl yapıldığı ve bölümleri hakkında kısa bilgiler verilir.

Konu ve Kaynaklar bölümünde çalışmanın neden yapıldığı, çalışma yapılırken yararlanılan arşiv belgeleri ve eserler hakkında bilgi verilir. Giriş bölümü "*Tercüman Kelimesi*", "*İslam Devletlerinde Tercümanlık*", "*Türklerde Dil Öğrenme(me) Geleneği*" ve "*Avrupa Devletlerinde Tercümanlık*" olmak üzere dört başlıktan oluşur. "*Avrupa Devletlerinde Tercümanlık*" başlığında "*Venedik*", "*Fransa*", "*Avusturya*" ve "*Diğer Ülkeler*" alt başlığı bulunur. Bu bölümde çalışmanın ana bölümlerine geçmeden asıl konu hakkında okuyucunun bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

Beş bölümden oluşan eserin ilk bölümü "*Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık*" adını taşımaktadır. Bu bölüm "*Eyalet Tercümanları*", "*Donanma Tercümanlığı*" ve "*Yabancı Elçi ve Konsolosluk Tercümanlığı*" olmak üzere üç bölüme ayrılır. "*Eyalet Tercümanları*" ise "*Eyalet Divân Tercümanları*" ve "*Eyalet Mahkeme Tercümanları*" olmak üzere iki alt başlıkta incelenir. Osmanlı İmparatorluğu halk ile olan ilişkilerinde yerel eyalet tercümanlarını kullanır. Devletin resmi dili Türkçe olduğundan mahkemelerde dil bilmeyen halkın sorunlarını rahatlıkla anlatması için eyalet mahkeme tercümanlarına ihtiyaç duyulur. Eserde tercümanların kimler olduğu, imparatorluğun hangi vilayetlerine atandıkları ne gibi görevlerde kullanıldıkları ne kadar maaş aldıkları ne gibi durumlarda azl edildikleri ve idam edildikleri, yıllara göre sayılarının ne durumda olduğu hakkında bilgiler bulunur.

“Divân-ı Hümayûn Tercümanlığı” adını taşıyan ikinci bölümü “Divân-ı Hümayûn Tercümanlığı (Devşirmeler Devri)”, “Yahudiler”, “Tercümanlığın Fenerli Rumlara Geçışı”, “Ali Ufkî Bey”, “Panayot/Panaiotis Nikoussios Mamonas”, “Aleksander Mavrokordato (1641 – 1709)”, “Fenerli Aileler”, “Divân-ı Hümayûn Tercümanlarının Atanması”, “Divân-ı Hümayûn Tercümanının Görevleri”, “Divân-ı Hümayûn Tercümanlığı Dairesi”, “Divân-ı Hümayûn Tercümanlarının Gelirleri”, “Divân-ı Hümayûn Tercümanlarının Osmanlı Bilim Hayatına Katkıları” ve “Fenerli Rumların Zararlı Faaliyetleri” başlıklarından oluşur. “Osmanlılar kuruluştan itibaren çeşitli Avrupa ülkeleriyle temaslarda bulunmuştur. Bu temaslarda yabancı dil bilen memur/ tercümanların kullanıldığı bilinmektedir” (Balcı 2013: 83). Osmanlı’da Müslüman olup yabancı dil bilen vatandaş sayısı yok denecek kadar azdır. İlk başlarda bu eksiklik esir düşen ailelerin çocukları yetiştirilerek giderilir. Eserde tercümanların nasıl işe alındığı, ahlaki özellikleri, çıkarları doğrultusunda ne yaptıkları, hangi millete mensup oldukları, tercümanlığın yanında yaptığı işler, mesleklerindeki başarıları, hataları, yaptıkları çeviriler ve yazdıkları kitaplar hakkında belgelere dayanarak bilgiler sunulur.

Kitabın en geniş bölümü olan üçüncü kısım “Babiâli Tercüme Odası” adını taşır. Kitabın adını da taşıyan bu bölümde “Babiâli Tercüme Odası’nın Kuruluşu”, “Yahya Naci Efendi”, “Başhoca İshak Efendi”, “Halil Esrar Efendi ve Babiâli Tercüme Odası’nın Gelişmesi”, “Mehmet Tecelli Efendi”, “Tanzimat Devrinde Babiâli Tercüme Odası”, “Kırım Savaşı’ndan Sonra Babiâli Tercüme Odası”, “Bir Okul Olarak Babiâli Tercüme Odası”, “Babiâli Tercüme Odası Kütüphanesi” ve “I. Meşrutiyet Devrinde Babiâli Tercüme Odası” başlıklarından oluşur. “I. Meşrutiyet Döneminde Babiâli Tercüme Odası” başlığını taşıyan kısım ise “Divân-ı Hümayûn Tercümanı”, “Tahrirât-ı Ecnebîye Müdürlüğü”, “Mabeyn-i Hümayûn Mütercimliği”, “Davud Molho”, “1876-1908 Yılları Arasında Babiâli Tercüme Odası” ve “II. Meşrutiyet Devrinde Babiâli Tercüme Odası” alt başlıklarına ayrılır.

1821’de çıkan Yunan İsyanı’nı Divân ve Donanma tercümanlıkları, Eflak ve Boğdan voyvodalığı yapan bazı Fenerli aileler destekler. Bunun üzerine Divân-ı Hümayûn Tercümanlığında önemli değişikliklere gidilir. Daha önceden bu görevi gayrimüslim kişiler yaparken bundan sonra alınan kararlarla göreve tamamen Müslüman ve Türk aileler geçer. Yahya Naci Efendi’nin önderliğinde tercüme odasının faaliyetleri anlatılır. Babiâli Tercüme Odasının asıl amacı “Osmanlı memurlarına Fransızca öğretmeyi hedefleyen eski tarz bir devlet dairesi olmaktı” (Balcı 2013: 142) cümlesiyle açıklanır. Yahya Naci Efendi’den sonra

sırasıyla Başhoca İshak Efendi, Halil Esrar Efendi, Mehmet Tecelli Efendi, Ali Efendi, Sadullah Paşa, Mahmut Münir Efendi, İbrahim Rasih Paşa, Mehmet Galip Paşa, Davut Molho-Ömer Ferit, Süleyman Faik ve Mehmet Sadık Tercüme Odasının idaresinde görev yapar.

1821-1908 yılları arasını kapsayan dönemde bir okul olan Tercüme Odasından yetişen önemli isimler Avrupa'ya eğitim almak için gönderilir. Babiâli Tercüme Odası *“kısa sürede amacına uygun olarak hem iç hem de dış siyasette etkili olacak reformcu bürokratların yetişmelerine zemin hazırlamıştır”* (Balcı 2013: 198). Tercüme Odasında eğitim alan ve veren kişilerin yanı sıra halkın da yararlanabileceği zengin bir kütüphanesi vardır.

“Babiâli Tercüme Odası'nın Görev ve İşleyişi” adını taşıyan dördüncü bölümde *“Babiâli Tercüme Odası'nın İşleyişi ve Yapılan Çeviriler”*, *“Takvim-i Vekâyi'in Fransızca'ya Çevrilmesi”*, *“Türk Telgrafçılığının Gelişmesinde Babiâli Tercüme Odası'nın Rolü”*, *“Babiâli Tercüme Odası'nda Yapılan Görevlendirmeler”* ve *“Babiâli Tercüme Odası Memurlarının Kariyerleri”* başlıkları mevcuttur. Bu konular hakkında belgeler ışığında bilgilendirmeler bulunur.

Son ana bölüm ise *“Babiâli Tercüme Odası'nın Osmanlı Bilim Hayatına Katkısı”* başlığını taşımaktadır. *“Giriş”*, *“Bilimsel Kuruluşlarda Babiâli Tercüme Odası'nın Rolü”* ve *“Babiâli Tercüme Odası Mensuplarının Bilimsel Faaliyetleri”* adındaki alt başlıktan oluşur. Tercüme Odasında çalışanların sözlük, gramer, Fransızca, roman, hikâye, tiyatro, tarih, iktisat, coğrafya, gazete, dergi, felsefe, hukuk, askeri, moda, tıp ve ziraat alanındaki çalışmaları hakkında bilgiler mevcuttur.

Çalışmada Babiâli Tercüme Odası belgelere dayanarak değerlendirmeye alınır. Babiâli Tercüme Odasının Osmanlı Devleti'nin gelişmesinde, yükselmesinde, diğer milletlerle olan ilişkilerinde çok önemli bir rolü vardır. Ülkenin Batılı anlamda ilk aydınlanma hareketinin olduğu görülür. Aynı zamanda Osmanlı Devleti ve diğer ülkelere mensup gençlerin kariyerinin oluşmasında döneminin en önemli okullarından olduğu anlatılır. Büyük bir titizlik ve emekle hazırlanan bu eser, konu hakkında araştırma yapacaklar için kapsamlı bir araştırma-inceleme kaynağı ve bir ansiklopedi görevi üstlenir.

Kaynakça

Balcı, Sezai (2013). *Babîâli Tercüme Odası*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.